

EQ-T_activities

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ
ЖИТТЯ У ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ	6
1.1 Емоційний інтелект як предмет наукового дослідження	6
1.2 Вікові психолого-педагогічні особливості розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя	9
1.3 Театралізована діяльності як засіб розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя	12
Висновок до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ	16
2.1 Діагностика рівня розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя	16
2.2 Методичний супровід розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя засобом театралізованої діяльності	21
Висновок до розділу 2	27
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	35

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства значна увага приділяється дошкільному дитинству як унікальному періоду розвитку особистості людини. Законом України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001) утверджується необхідність забезпечення умов всебічного розвитку дитини, акцентується увага на важливості розвитку здібностей і талантів, збагачення інтелектуального і культурного потенціалу дитини.

Євроінтеграційні процеси в Україні сприяють активному розвитку нових підходів до освіти дітей дошкільного віку, спонукають динамічні прогресивні зміни, в основі яких лежать нові психолого-педагогічні дослідження соціально-емоційної сфери дитини.

Дошкільний вік характеризується швидкими змінами в когнітивних здібностях, фізичному, мовленнєвому, соціальному та емоційному розвитку. Дослідження проведені науковцями за останні десять років свідчать про небажані тенденції, що спостерігаються у емоційному розвитку дітей дошкільного віку. Науковці відзначають збільшення кількості дітей у стані емоційної напруги, депресії, фрустрації, частіше зустрічаються емоційні розлади, розвиток таких явищ як алакситимія (ускладнення в усвідомленні визначення власних емоцій) та ін. (О. Коноко, М. Корман, Н. Мельник, О. Олійник, М. Шпак).

Вивчення та аналіз сучасних програм («Впевнений старт» (2017), «Дитина» (2016), «Дитина в дошкільні роки» (2017), «Оберіг» (2014), «Українське дошкілля» (2017), «Я у Світі» (2014)) дозволяє відзначити, що завдання емоційного розвитку частково розкриваються у їхньому змісті, проте ефективність роботи за вказаним напрямом можливий лише за умови комплексності впливу на емоційну сферу дитини.

Дослідженням питань емоційного розвитку дітей дошкільного віку займалися відомі психологи (М. Аскаріна, К. Бібанова Н. Денисова, О. Запорожець, О. Кононко, А. Матюшкін, Т. Піроженко, М. Фігурін) які

наголошували на значенні емоцій у розвитку особистості дитини, розкривали їх взаємозв'язок з пізнавальною сферою. Вважали, що дитині потрібна допомога у вираженні власних емоцій, розумінні почуттів інших, оскільки це обов'язкова умова соціалізації і щасливого співжиття у суспільстві.

Вивчення сучасних наукових праць дозволяє зазначити, що відносно недавно у зарубіжному науковому обігу (П. Саловей, Д. Майера, Д. Гоулмана, Р. Бар-Она, Х. Вайсбаха, Г. Гарднер, У. Пейн), а згодом і у вітчизняному науковому просторі з'явився феномен «емоційний інтелект». При цьому варто відзначити, що питання розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку є прерогативою психології, проте з'являються дослідження і суто педагогічного характеру (Т. Бородулькіна, М. Мордвинцева, О. Олійник, М. Шпак). Розглядаючи питання емоційного розвитку дітей дошкільного віку цінним засобом визначають театралізовану діяльність (М. Андрусенко, Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Сиротич, О. Половіна). Театр як вид мистецтва тісно пов'язаний з умінням передавати та сприймати емоції, педагоги високо оцінювали театралізовану діяльність дітей дошкільного віку як засіб розвитку емоційної сфери. Таким чином ураховуючи важливість проблеми, а також її недостатню дослідженість, темою наукової роботи було обрано «Розвиток емоційного інтелекту дітей 5-го року життя у театралізованій діяльності».

Об'єкт дослідження: розвиток емоційного інтелекту дітей 5-го року життя.

Предмет дослідження: методичний супровід театралізованої діяльності як засобу розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичні основи, розробити та впровадити методичний супровід розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя у театралізованій діяльності.

Завдання дослідження:

1. Здійснити дефініційний аналіз базових понять дослідження.

2. Розглянути вікові психолого-педагогічні особливості розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя.

3. З'ясувати потенціал театралізованої діяльності як засобу розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя.

4. Визначити рівні розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя.

5. Розробити методичний супровід розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження та досягнення мети було використано **методи наукового дослідження**: *загальнотеоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, дефініційний аналіз з метою теоретичного вивчення базових понять дослідження; *емпіричні*: констатувальний, формувальний етапи педагогічного експерименту, проміжний зріз результатів експерименту, спостереження, бесіди, діагностичні методи для з'ясування рівня розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя; методи кількісної обробки експериментальних даних; методи візуалізації (схеми, діаграми).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на ХХХХХ. Основні теоретичні положення дослідження та розроблені елементи методичної системи з розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя у театралізованій діяльності відображено у ХХХХХ.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаної літератури – 47 найменувань. Основний зміст роботи викладено на 30 сторінках. У роботі вміщено 3 рисунки та 2 таблиці.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ

1.1 Емоційний інтелект як предмет наукового дослідження

Вивчення наукової психолого-педагогічної літератури дозволяє зазначити, що термін «емоційний інтелект» є досить поширеним у сучасній науці. Значного поширення набули дослідження зарубіжних психологів (П. Саловей, Д. Майера, Д. Гоулмана, Р. Бар-Она, Х. Вайсбаха).

Поняття емоційного інтелекту (EQ) вперше з'явилося у 1964 році у праці М. Белдока «Sensitivity to expression of emotional meaning in three modes of communication», а же в 1966 році його використовував Б. Лойнер у своїй роботі «Emotional intelligence and emancipation» [46].

Становлення теорії емоційного інтелекту припав на 80-90-ті роки ХХ століття. У 1983 році Г. Гарднер (Howard Gardner) опублікував свою відому модель інтелекту, в якій розділив інтелект на внутрішньоособистісний і міжособистісний [45]. У 1985 році У. Пейн (Payne, Wayne Leon) опублікував працю «A Study of Emotion: Developing Emotional Intelligence», яка присвячена розвитку емоційного інтелекту. На основі цих досліджень Р. Бар-Он у докторській дисертації (1988) ввів поняття емоційного коефіцієнта EQ (Emotional Quotient, за аналогією з англ. Intelligence Quotient, IQ) [44].

Одним з найвпливовіших кроків розвитку теорії емоційного інтелекту стала стаття П. Саловея і Д. Майера «Емоційний інтелект» (Emotional Intelligence, 1990), фактично визначила все сучасне розуміння емоційного інтелекту. Після виходу цієї статті теорія емоційного інтелекту привернула велику увагу, з'явилась маса публікацій на тему емоційного інтелекту. Вчені виокремили емоційний інтелект як тип соціального інтелекту, який може використовувати здатність моніторингу своїх власних емоцій та емоцій інших людей для того, щоб розрізняти їх та застосовувати дану інформацію для управління власними діями та мисленням [47].

Провідна ідея робіт Д. Гоулманта достатньо проста: існують різні види інтелекту, зокрема емоційний інтелект, який може допомогти іншій людині у різних сферах життя. На його думку, емоційний інтелект – це здатність усвідомлювати власні почуття, почуття інших людей, мотивувати самого себе та інших, керувати емоціями як на одинці, так і стосовно інших. Згідно означеної концепції EQ складається із чотирьох компонентів: самосвідомість, самоконтроль, емпатія і навички взаємодії. Науковець вважає, що саме ці чотири вроджені компоненти формують серцевину емоційного інтелекту [16].

Відповідно, ці ідеї зацікавили українських науковців. Зокрема, проблеми концептуалізації EQ, його функції вивчала Е. Носенко, вивчення цього феномена як детермінанти внутрішньої свободи особистості здійснила Г. Березюк, показника цілісного її розвитку вивчала О. Філатова [8].

В сучасній системі дошкільної освіти значна кількість учених вивчають питання емоційного розвитку дітей дошкільного віку (Л. Божович, О. Запорожець, О. Кононко, В. Котирло, О. Кульчицька, П. Якобсон), проте питання EQ дітей дошкільного віку не мають широкого висвітлення у працях науковців.

Аналіз психолого-педагогічних джерел дозволив з'ясувати, що світ дитини складається з фізичної, інтелектуальної та емоційної сфери. Поняття «емоції» О. Кононко визначила як особливий клас суб'єктивних психологічних станів, що реалізуються у формі безпосередніх переживань, відчуттів, приємного або неприємного ставлення людини до світу і людей, процес і результати її практичної діяльності. До класу емоцій належать настрої, почуття, афекти, стреси. Це так звані «чисті» емоції. Вони включені у всі психічні процеси і стани людини. Будь-які прояви її активності супроводжуються емоційними переживаннями, що в свою чергу появі нових інтересів, мотивів і потреб [30].

Науково доведено, що соціалізація дитини дошкільного віку ґрунтується на розвитку емоційної сфери, оскільки у цей період інтенсивно формуються

соціальні емоції та моральні почуття. Особливостями зовнішнього прояву емоцій є міміка обличчя, тембр голосу, інтонація, рухи тіла. За допомогою виразних дій дитину необхідно вчити розуміти власну почуттєву сферу та емоційні настрої людей навколо. Беручи до уваги дослідження М. Шпак [42] розглядаємо емоційний розвиток дитини як динамічний процес, що характеризується трансформацією емоцій дітей дошкільного віку у взаємодії зі світом людей та предметів. Вчена доводить, що емоційний розвиток невід'ємна складова загального розвитку дитини, що формується за допомогою зміни видів діяльності. Також наголошує на необхідності урахування значних відмінностей у розвитку емоційної сфери дитини на різних вікових етапах.

Дослідження останніх років свідчать про негативні тенденції у розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку, частим явищем стала емоційна несприйнятливність дітей до інших людей, депресивність, агресія, емоційна напруга. Уміння розуміти власні емоції та розвивати навички керувати ними є основою емоційного інтелекту [27].

«Емоційний інтелект»(EQ) трактується А. Чернявською як динамічне інтегральне психологічне утворення, що зумовлює успішність міжособистісної взаємодії, адекватну самооцінку, позитивне мислення, а також лідерські здібності, що ґрунтуються на усвідомленні значущості емоцій та вмінні ними керувати[15]. Ж. Кучеренко вважає, що «емоційний інтелект – це поєднання інтелекту та емоцій, за яких особистість здатна якомога точніше усвідомлювати, розуміти, оцінювати та регулювати свої й чужі почуття; рахуватися з поглядами оточення й будувати з ним взаємини на основі довіри та співпереживання» [39]. І. Андрєєва визначаючи поняття «емоційний інтелект» наголошує на якісних змінах в емоційній сфері пов'язаних з розвитком не тільки мотиваційної, а й пізнавальної сфери особистості, самосвідомості [1].

Отже, впродовж дошкільного періоду життя емоції розвиваються, ускладнюються і набувають інтелектуалізованого характеру, що пов'язано з накопиченим досвідом та розвитком управління власними емоціями. У дошкільному віці здатність дітей до наслідування та засвоєння соціального

досвіду знаходиться на високому рівні, що в свою чергу є потужним чинником для здійснення психологічного впливу. Тому, вважаємо доречним говорити про розвиток емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку, оскільки цей період життя важливий для формування базових якостей особистості: відповідальності, довільності у поведінці, ставлення до себе, самооцінки, креативності, ініціативності, тобто базові якості основ емоційного інтелекту (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Дуткевич, Н. Дятленко, О. Половіна).

Отже, здійснений аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що розвиток емоційного інтелекту починається з дошкільного дитинства. Емоційний інтелект дитини дошкільного віку розглядаємо як здатність усвідомлювати, розуміти свої почуття та виражати емоції; вміння проявляти їх за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, вміння стримувати емоції та керувати ними, а також проявляти елементарні навички емпатії.

1.2 Вікові психолого-педагогічні особливості розвитку емоційного інтелекту в дітей дошкільного віку

Відомі науковці (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Карабаєва, К. Крутій, Т. Піроженко, О. Рейпольська), дослідники дошкільного дитинства, у своїх роботах доводять важливість дошкільного віку у соціалізації і розвитку базових якостей особистості, що відбувається через вплив на емоційну сферу дитини. Оскільки дитина не лише відображає об'єктивну дійсність, а й активно взаємодіє з довкіллям, виявляючи своє ставлення(емоції) до предметів та явищ реального світу. Науковці стверджують, що формування значної частини емоційного досвіду дитини, зокрема динаміки експресивних дій, адекватного емоційного реагування, розвитку емпатії, саморегуляції, а також виразності особистісних особливостей загальної емоційності, тривожності відбувається переважно під впливом соціального оточення у дошкільному віці.

Дослідники емоційного інтелекту не мають єдиного погляду на його структуру. У нашому дослідженні ми будемо спиратися на структуру запропоновану Д. Гоулманом, що охоплює компоненти які описують основні сфери емоційно-розумових здібностей людини: ідентифікація і назва емоційних станів, розуміння взаємозв'язків між емоціями, мисленням і дією (самосвідомість); управління емоційними станами, контроль емоцій і заміна небажаних емоційних станів адекватними; здатність входити в емоційні стани, сприяючи досягненню успіху(самоконтроль); здатність читати емоції інших людей, бути чутливим до них і управляти емоціями інших(емпатія); здатність вступати у задовольняючі міжособові відносини з іншими людьми і підтримувати їх (навички взаємодії) [16].

Рис. 1.2. Структура емоційного інтелекту за Д. Гоулманом

Поділяючи думку науковців, у структурі емоційного інтелекту виокремлюємо два аспекти: внутрішньоособистісний і міжособистісний. Тож, з одного боку це здатність сприймати, розуміти, керувати власними емоціями, а з іншого емоціями людей з оточення [17].

Самосвідомість, тобто уміння розуміти власні емоції розвивається з раннього віку. На 5-му році життя для дітей характерна здатність опосередкованості емоцій, вони стають більш узагальненими, усвідомленими, відповідно з'являється самоконтроль. Дитина виявляє здатність стримувати небажані емоції, скеровувати їх відповідно до вимог дорослих та до засвоєних норм поведінки. Дитина орієнтується на «добре» і «погано», «можна» і «не можна», все частіше «хочу» поступається «треба». Стримування дитиною емоцій набуває характеру їх інтеріоризації, тобто згортання зовнішніх проявів. Отже, самоконтроль дітей дошкільного віку здатність керувати емоціями, правильно використовувати їх у відповідних ситуаціях, викликати в когось потрібні емоції.

На 4-5-му році життя у дитини вперше виникає почуття відповідальності, що є елементом самоконтролю та основою соціальних навичок, оскільки це дія не лише ставлення до себе, а до інших. Це пов'язано з формуванням простіших моральних уявлень відносно того, що добре, а що погано. Виникають почуття задоволення, радості під час вдалого виконання своїх обов'язків і засмучення під час порушення встановлених вимог. Ці емоційні переживання виникають здебільшого у взаєминах з близькою для неї людиною і поступово розширюється на ширше коло людей [20, 28].

Важливим структурним компонентом емоційного інтелекту є формування емпатії як здатності людини до співчуття і співпереживання іншим людям. Емпатія це здатність ідентифікувати емоції за виразом обличчя, тоном голосу, жестами, а також розуміти і відгукуватись на почуття інших людей. Особливе значення у розвитку емоційному розвитку має мовленнєвий розвиток вихованця. Орієнтування в емоційному стані людей є необхідною умовою спільної практичної та духовної діяльності людини.

Встановлено, що емоційно чутливі діти набагато легше включаються в процес соціалізації, вони успішні в спілкуванні та взаємодії з однолітками і дорослими.

Стимулювання мислення за допомогою емоцій – здатність спрямовувати свої емоції на допомогу розуму, адекватно використовувати почуття під час розумової діяльності, розв’язання проблем, прийняття рішень[7].

Істотні новоутворення характерні для емоційно-вольової сфери особистості дошкільника на 5-му році життя: потреба у соціальній відповідності («хороший-поганий», «добрий-злий» тощо), здатність переживати, емоційна децентрація. Саме поява переживання щодо майбутнього і проявів переживання минулого (наприклад, почуття провини), є важливим показником норм формування особистості в середньому дошкільному віці. Якщо для дітей молодшої групи успіхи чи невдачі в певних заняттях ще не мали виразного значення, то в середньому віці відбуваються певні зміни: невдачі позбавляють дітей бажання продовжувати дію, а успіхи, навпаки, підтримують прагнення завершити почату справу. Дитина починає радіти і засмучуватися не тільки з приводу того, що вона зараз робить, але й з приводу того, що їй належить зробити. Переживання стають складнішими та глибшими [37].

З огляду на зазначені вікові і психологічні особливості розвитку дітей 5-го року життя, можемо стверджувати, що емоційний інтелект дитини п'ятирічного віку – це здатність усвідомлювати, розуміти свої почуття та емоції, називати їх (в межах вікової компетенції) вміння проявляти їх за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, вміння стримувати та керувати ними, а також проявляти початкові навички емпатії [21,4].

Враховуючи структурні компоненти емоційного розвитку дитини, можемо виокремити психолого-педагогічні впливи, спрямовані на розвиток емпатії дітей 5-го року життя. На нашу думку, серед різноманітних засобів розвитку складових емоційного інтелекту, на особливу увагу заслуговує театралізована діяльність. Розвиток емпатії в театралізованій діяльності досить

високий адже, театралізована діяльність – це ігрова діяльність, у якій дитина, в силу специфічних особливостей, має тонко відчувати емоційний стан персонажів, займати позицію співчуваючого, співпереживаючого героя або глядача (емпатійна діяльність).

1.3. Театралізована діяльність як засіб розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя

Вчені (Л. Артемова, І. Безгін, Н. Ветлугіна, В. Котирло, Н. Сиротич) підкреслюють доцільність використання театралізованої діяльності як засобу пізнавального і емоційного розвитку дітей. Вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури дозволило з'ясувати, що «театральна діяльність», «театралізована гра» за Л. Артемовою розглядається як розігрування в особах літературного твору, відтворення за допомогою виражальних засобів (інтонації, міміки, жестів, пози, ходи) конкретних образів. На погляд Н. Водолаги, «театралізована діяльність» – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів [3;11].

Театралізована діяльність відіграє значну роль у фізичному, розумовому та емоційному розвитку дітей дошкільного віку. Стимулює до розвитку почуттів, соціальних навичок поведінки, емпатії. Має морально-етичне спрямування і збагачує досвід дій у проблемних ситуаціях, дозволяє засвоїти певні моделі поведінки. Позитивні аспекти розвитку особистості доведено в чисельних дослідженнях щодо вивчення становлення емоційної сфери дитини дошкільного віку (Л. Артемова, Г. Афузова, Л. Макаренко, М. Маханева, Н. Сиротич) [32; 5].

Крім того, театралізована діяльність у дошкільному віці є джерелом розвитку відчуттів, глибоких переживань, дитина вчиться співпереживати, розуміти персонажа, саме так розвивається емоційна сфера дитини. Найкоротший шлях емоційного розкріпачення дитини, зняття замкнутості, навчання відчуттю і художній уяві – шлях через гру, фантазування [10; 2].

Для успішного проведення театралізованої діяльності в ЗДО необхідна підготовка вихователя та дітей. Театралізована гра складний вид дитячої діяльності та вимагає від дітей наявності певних художніх інтересів, достатньо сильних вражень від сприймання художніх творів, певних виконавчих навичок, володіння засобами виразності, умінням виявляти різні емоції [13; 22].

Аналізуючи наукову літературу з проблем дослідження можемо зазначити, що комплексний підхід до театралізованої діяльності дозволить упорядкувати роботу над розвитком емоційного інтелекту, врахувати специфічність емоційних проявів у кожному з напрямків.

Для організації розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя застосовують різні види театру, залежно від використання ігрового матеріалу та способу його розміщення: ляльковий, театр маріонеток, пальчиковий, театр на фланелеграфі, тіньовий у яких використовуються такі матеріали, як іграшки, картинки, смикунчики, маріонетки, «живі тіні», що можуть бути розміщені на екрані, ширмі, на столі (театр ляльок, іграшок, топотушок) [34; 36].

Для використання театралізованої діяльності у розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя нами було виокремлено етапи, що на нашу думку сприятимуть ефективності розвивальної роботи. Вони розроблені відповідно вікових психологічних особливостей дітей, ґрунтуються на принципах індивідуального та комплексного підходів.

Перший етап. Налаштування дітей на ефективну співпрацю, організовану діяльність слід починати із сюрпризного моменту, який дозволить зануритися в казкову атмосферу. До цієї частини входять ігрові моменти, розглядання картини або обговорення книги тощо.

Другий етап. Знайомство дітей із змістом літературного твору. Варто переказувати текст, а не читати його. Адже переказуючи зміст, педагог може спостерігати за реакцією дітей, підсилювати емоційні моменти, змінювати текст для полегшення розуміння змісту, мотивів вчинків героїв.

Третій етап. Робота із змістом твору: словникова робота, відповіді на питання. Повторне читання супроводжується театралізацією за допомогою

настільного театру, ляльок БІ-БА-БО, пальчикових ляльок, коментованого малювання та ін. На цьому етапі варто обговорити почуття і вчинки персонажів, провести психогімнастику, вправи на вивільнення від емоцій.

В залежності від об'єму твору (короткий вірш або довга казка) можна повторити розповідь, педагог пропонує дітям відтворити сюжет казки за запитаннями. Педагогу необхідно користуватися різноманітними формами моделювання ситуації: послідовними картинками (план казки), конструктивними засобами (складання окремих деталей – частин декорацій з об'ємного конструктора, плоского матеріалу), усіма видами театру.

Четвертий етап. Власне драматизація. За допомогою різноманітних художніх засобів педагог повинен підсилити роботу по драматизації в продуктивній діяльності (аплікація, малювання). Драматизація з використанням костюмів вимагає від дітей самостійності, повного розкриття акторської майстерності, а отже є найбільш складною в емоційному плані для дітей і потребує значної підготовки для дітей і педагогів.

Здійснений аналіз впливу театралізованої діяльності на розвиток емоційної сфери дитини 5-го року життя дозволив дійти висновку, що вона може бути ефективним засобом розвитку емоційного інтелекту за умови комплексного підходу до її організації і проведенні в закладі дошкільної освіти.

Висновок до розділу 1

Теоретичний аналіз розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя у театралізованій діяльності дозволяє зробити висновки:

1. Емоційний інтелект дитини 5-го року життя – це здатність усвідомлювати, розуміти свої почуття та виражати емоції; вміння проявляти їх за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, вміння стримувати емоції та керувати ними, а також проявляти елементарні навички емпатії.

2. Структура емоційного інтелекту дітей 5-го року життя включає: самосвідомість, що ґрунтується на ідентифікації емоцій; самоконтроль –

управлінні емоційними станами; емпатію – здатність розуміти емоції інших людей; навички взаємодії з іншими людьми.

3. Емоційний інтелект важлива складова особистості дитини, що потребує уваги з боку дорослих. Вихователям в умовах ЗДО найбільше уваги потрібно приділяти реалізації таких освітніх завдань: навчити дітей спілкуванню, розвивати емоційну сферу, формувати адекватну самооцінку для того щоб, допомогти дітям пізнавати себе і світ.

4. Специфіка театралізованої діяльності дітей дошкільного віку в ЗДО дозволяє виокремити її як особливо цінний засіб розвитку емоційного інтелекту. Підчас аналізу літератури нами було виокремлено чотири етапи підготовки дітей середньої групи до театралізованої діяльності з урахуванням особливостей розвитку EQ.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ

2.1 Діагностика рівня розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя

Експериментальна частина дослідження була здійснена на базі ЗДО №XXXXX. У дослідженні взяло участь 40 дітей 5-го року життя, по 20 дітей у експериментальній (ЕГ) та контрольній групі (КГ). Метою констатувального етапу експерименту було з'ясування рівня емоційного інтелекту дітей та вивчення впливу засобів театралізованої діяльності на рівень розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя.

Відповідно до мети було визначені такі завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз планування вихователів та умов розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя в ЗДО.
2. Підібрати діагностичний інструментарій, відповідно до проблематики дослідження
3. Розробити критерії, показники та визначити рівні розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя.
4. Проаналізувати результати діагностики рівня розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя на констатувальному етапі експерименту.

Для виконання першого завдання експерименту ми ознайомилися із матеріально-методичною базою ЗДО № XXXXX, проаналізували документацію вихователів та дійшли висновку:

- робота з розвитку емоційної сфери дошкільників проводиться не систематично;
- театралізована діяльність переважно спрямована на розвиток мовлення та майже не використовується для розвитку емоційного інтелекту;

- діти залучаються до театралізованих ігор не систематично, мало уваги приділяється замкнутим та сором'язливим дітям;

- в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах достатньо атрибутів для залучення дітей до театралізованої діяльності (зокрема ляльковий театр, пальчиковий театр, костюми, маски), але вони знаходяться в недоступному місці для дітей;

- наявність у методичному кабінеті розробок конспектів занять з театралізованої діяльності проте, вони майже не використовуються на практиці.

Аналіз планів освітньо-виховної роботи дозволяє зробити висновок, що вихователі рідко планують різні види театралізованої діяльності, а в спланованих видах діяльності не приділяють уваги емоційному розвитку та емоційним проявам дітей. Під час спілкування з дітьми було помічено, що для них театралізована діяльність не є звичним видом діяльності, а вихователі не намагаються залучити до неї всіх дітей з групи.

З метою з'ясування обізнаності вихователів з питань розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя засобами театралізованої діяльності нами було проведено анкетування (Додаток А). Відповіді вихователів показали, що лише 33% вихователів знайомі із поняттям емоційного інтелекту, його структурою методиками діагностики, особливостями і методами розвитку в різні вікові періоди. Натомість 82% вихователів використовують театралізовану діяльність у своїй роботі, планують заняття, знають види театралізованої діяльності, розуміють її значення для всебічного розвитку дітей. Однак лише 17% вихователів використовують театр для розвитку емоційного інтелекту дошкільників.

Для того щоб зрозуміти на скільки діти знайомі з емоціями, їх графічним зображенням, візуальним відтворенням, визначити рівень розуміння дітьми 5-го року життя своїх емоцій та емоцій оточуючих, нами було використано методики В. Мінаєвої (Додатки Б-Д). На основі теоретичного аналізу було виокремлено когнітивний, емоційно-мотиваційний, поведінковий критерії розвитку емоційного інтелекту у дітей

5-го року життя. Виокремлено три рівні розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя: високий, середній, низький (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1.

Критерії та рівні розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя

Критерій	Рівень		
	Високий	Середній	Низький
<i>Когнітивний</i> (обізнаність дитини з власними та чужими емоціями)	дитина знає, що таке емоції; розуміється на їх проявах; правильно сприймає емоційні стани людей; розрізняє схожі емоції	дитина орієнтується в основних людських емоціях при цьому точніше визначає радість, щастя, захоплення, і відчуває труднощі у визначенні суму, переляку, здивування	дитина бідна на емоції, не розрізняє емоційні стани людей (сум-злість-здивування)
<i>Емоційно-мотиваційний</i> (зовнішнє вираження емоцій дитини, її мотиви, пізнавальні потреби, інтерес до пропонованої діяльності)	дитина активно проявляє емоції різного спектру (як позитивні так і негативні); при визначенні внутрішнього стану людини, основну увагу звертає на вираз обличчя та пантоміму; мотивом її діяльності є отримання задоволення, схвалення; виявляє інтерес до пропонованої діяльності	дитина не завжди проявляє свої емоції, надає перевагу прояву негативних емоцій; при визначенні внутрішнього стану людини не звертає увагу на міміку та жести; мотивом її діяльності є прохання дорослого; не завжди виявляє інтерес та отримує задоволення від пропонованої діяльності	дитина не вміє проявляти емоції; не може визначити внутрішній стан людини ні за виразом обличчя, ні за мімікою та жестами; не виявляє інтересу до пропонованої діяльності; часто мотивом її діяльності є категорична вимога дорослого
<i>Поведінковий</i> (здатність дитини виявляти, передавати, відтворювати, стримувати і контролювати її емоції)	дитина вміє виявляти свої і передавати емоції інших; співпереживає; може стримувати і контролювати власні емоції	дитина не замкнута, однак не може виявити усі емоційні прояви; вона співпереживає, проте намагається не показувати цього; інколи може стримувати свої емоції.	дитина замкнута, боязлива; не вміє співпереживати; не вміє керувати своїми емоціями, часто впадає в істерики, фрустрацію

За результатами проведення методики «Вивчення особливостей використання дітьми міміки і пантоміміки для демонстрації вказаної емоції» (за В. Мінаєвою), було виявлено, що 5% респондентів ЕГ і 4% КГ мають

високий рівень (використовують міміку і пантоміміку для демонстрації емоцій, знають, називають і розрізняють основні емоції, згідно вікових вимог). 63% дітей ЕГ і 70% КГ мають середній рівень (знають, називають і розрізняють не всі емоції, для демонстрації емоцій не завжди використовують невербальні засоби). 32% ЕГ і 26% КГ мають низький рівень (погано орієнтуються в назвах, розрізняють емоції, майже не вміють користуватися невербальними засобами для відображення емоцій).

Результати методики «Вивчення розуміння дітьми графічного зображення емоцій» (за В. Мінаєвою) було з'ясовано, що 12% респондентів ЕГ і 10% КГ мають високий рівень розуміння графічного зображення емоцій. Середній рівень мають 56% ЕГ і 56% КГ. Низький – 32% ЕГ і 34% КГ.

Методика «Вивчення розуміння дітьми своїх емоційних станів» спрямована на самопізнання та саморозуміння, показала що більшість дітей не знають чи не можуть описати, що відчують. Низький рівень самопізнання та саморозуміння мають 43% респондентів ЕГ і 47% КГ. Середній – 40 % ЕГ і 39% КГ. Високий – 17% ЕГ і 14% КГ.

Дослідження за методикою «Вивчення розуміння дітьми емоційних станів оточуючих (навички емпатії)», дозволило з'ясувати, що 5% респондентів ЕГ і 7% КГ мають високий рівень емпатійних навичок. 35% ЕГ і 37% КГ мають середній рівень, 60% ЕГ і 56% КГ – низький рівень.

Таким чином за результатами проведених методик та педагогічного спостереження у експериментальній і контрольній групах до високого рівня було віднесено 9% ЕГ і 7% КГ дітей, оскільки вони вміло, емоційно грали запропоновані ролі, виявляли та зображували емоції; співпереживали іншим. До середнього рівня розвитку емоційного інтелекту віднесено 53% ЕГ і 54% КГ. Діти цього рівня не замкнуті, але не можуть виявити усі емоційні прояви, що підтвердили не лише результати діагностики, а і спостереження в повсякденному житті. Низький рівень отримали 38% ЕГ і 39% КГ опитаних дітей. Вони чітко не виявляють емоцій; не розрізняють схожі емоційні стани. Результати

виявленого рівня розвитку емоційного інтелекту і дітей 5-го року життя експериментальної та контрольної групи представлено діаграмою (рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Рівні розвитку емоційного інтелекту в дітей експериментальної і контрольної груп.

Отже, за результатом констатувального етапу експерименту було виявлено, що робота з розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя проводиться не систематично. Мало уваги приділяється замкнутим і малоактивним дітям. Засоби театралізованої діяльності майже не використовуються з метою розвитку емоційного інтелекту дошкільників. Констатуємо, що більше половини дітей експериментальної і контрольної груп мають недостатньо розвинену для їх віку з емоційну сферу, високий рівень фрустрації, також переважно середній та низький рівень формування емоційного інтелекту.

На основі експериментального дослідження використання вихователями ЗДО потенціалу театральної діяльності для розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя, було визначено такі педагогічні умови:

1. Наявність методичного інструментарію використання театралізованої діяльності для розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя.

2. Достатня кількість атрибутів для театралізованої діяльності, які знаходяться в доступному для дітей місці. Їх систематичне використання.

3. Розуміння дорослими (педагогами й батьками) механізму залежності успіхів дитини від рівня емоційного інтелекту.

4. Організація систематичної роботи з розвитку емоційного інтелекту дошкільників.

5. Створення сприятливого психологічного клімату в групі однолітків.

6. Єдність поглядів сім'ї та ЗДО на методи та засоби розвитку емоційного інтелекту.

2.2 Методичний супровід розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя засобом театралізованої діяльності

Емоції є важливою складовою життя кожної людини, що безпосередньо впливає на повсякденну діяльність. Якщо створити оптимальний виховний мікроклімат, дитина обов'язково побудує позитивний образ самої себе, розвине емпатію, необхідні соціальні навички, що характеризують емоційний інтелект, розвиток якого повинен бути одним із пріоритетних напрямів у роботі ЗДО. Саме від успіху у вихованні залежить те, в якій мірі діти стануть відповідальними й уважними членами нашого суспільства.

Зважаючи на результати констатувального етапу експерименту й ті недоліки, що були виявлені в організації роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя, було визначено мету формувального етапу експерименту, а саме – створення й апробація системи роботи з розвитку емоційного інтелекту засобом театралізованої діяльності.

Запропонована система роботи включала: 1) тематичне планування роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя засобом театралізованої діяльності (Додаток Ж).; 2) розроблено спеціально організованих форм роботи з дітьми та різних видів діяльності в продовж дня (спеціально організовані види діяльності, СХД, ігри-драматизації, психокорекційні та розвивальні вправи) (Додаток К).; 3) індивідуальні та колективні форми роботи з батьками дітей (Додаток З).

З метою розвитку емоційного інтелекту, у експериментальній групі (ЕГ) було організовану систематичну, змістовну роботу яка врахувала попередній рівень розвитку емоційного інтелекту кожної дитини. Для контрольної групи (КГ) дітей 5-го року життя освітня робота відбувалася за

традиційною системою організації виховної роботи закладу дошкільної освіти.

Індивідуальну роботу з дітьми експериментальної групи, які мають низький рівень розвитку емоційної сфери, спрямували на подолання бар'єрів, вправлення у виразних рухах, міміці, жестах, а дітей, які виявили середній та високий рівень емоційного розвитку на констатувальному етапі, ми залучили до виконання складніших вправ, розвитку емпатії, вияву емоцій та творчої ініціативи.

Відповідно до мети було визначено такі завдання формувального етапу дослідження:

1. Формування елементарних знань про емоції дітей і важливість у стосунках з оточуючими у дорослих (педагогів та батьків).

2. Розвиток емоційного інтелекту дітей 5-го року життя засобом театралізованої діяльності. Реалізація визначених завдань забезпечувалася двома взаємопов'язаними етапами: підготовчим та основним.

Підготовчий етап роботи передбачав проведення різних видів діяльності (бесіди, читання художніх творів, розглядання картин, проведення ігор та вправ) з дітьми та дорослими (консультації, бесіди з батьками), що сприяло розвитку їх емоційної сфери а також спеціальної роботи з розвитку навичок театралізованої діяльності.

Основний етап роботи передбачав безпосереднє використання театралізованої діяльності з метою розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя.

Для підвищення обізнаності вихователів та батьків із поняттям «емоційний інтелект» нами розроблено консультацію «Як розвинути емоційний інтелект дошкільника» (Додаток 3).

Відповідно до другого завдання формувального етапу експерименту – розвиток емоційного інтелекту дітей 5-го року життя засобом театралізованої діяльності, ми впровадили систему алгоритмів організованої діяльності дітей.

Наприклад алгоритм «Чарівний світ емоцій (знайомство з емоціями)» мав за мету: поглибити знання дітей про емоції; розвинути вміння називати і передавати свої почуття; розвивати інтерес до самого себе; підвищувати самооцінку; з'ясувати роль міміки і жестів для передачі емоцій у світі театру. Для роботи нам потрібно було таке обладнання: Крапуцик (іграшка), зайчик (з лялькового театру), комплект карток «Емоції», велике дзеркало, стаканчики з водою, набори гуаші, піктограми, кольорові олівці. Для того, щоб діяльність відбулася, було проведено попередню роботу: перегляд лялькового театру за казкою «Зайчикова хатка».

У ході організованої діяльності нами було використано такі ігри та вправи:

1. «Привітання – милування». Мета: забезпечити психологічний комфорт і налаштувати дітей на позитивний настрій. Виховувати привітність, доброзичливість. Вихователь звертався до дітей:

Добрий день, мої малята.

Любі хлопчики й дівчата.

Ой, які ви всі гарненькі.

Ви ж для мене всі рідненькі! *(Пригортав до себе дітей. Спонукав помилуватися вродою один одного, сказати комплімент товаришу)*

Діти говорили такі компліменти: у тебе гарне волосся (Віка Д.), у тебе красиві очі (Оля С.), у тебе гарні штани (Олег К.), ти смачно пахнеш (Аня С.) тощо.

2. Психогімнастична вправа на самопізнання. Дітям запропонували серед фотографій обрати ту, яка відповідає їхньому настрою в цей момент. Назвати цю емоцій. Пояснити чому вони її відчують (Для використання вправи скористатися комплектом карток «Емоції»). Настя М. обрала емоцію суму («Я сумую за татом. Він далеко на роботі працює»). Оля Я. обрала емоцію радості («Я радію, бо в мене скоро День народження») тощо. Ніхто з дітей не обрав емоцію здивування. Можемо резюмувати, діти з нею не знайомі.

3. Сюрпризний момент. Вихователь показав дітям вже знайомого з попередньої діяльності іграшкового монстра Крамбуцика із зайчиком, що плаче. Від імені Крамбуцика, вихователь провів бесіду з дітьми.

Дітям запропонували відповісти на питання:

- Хто це такий? – «Зайчик» (одноголосно)

- Чому він плаче? – «Йому сумно» (Даша С.), «Він боїться вовка» (Саша М.), «Ні, він боїться лисичку» (Мілана К.).

- З якої він казки? – «Зайчикова хатка» (Даша С.)

- Де він жив? – «У лісі» (Арсеній А.), «У хатці» (Віка У.)

- Що з ним трапилося? – «Захворів» (Саша П.), «Лисичка вигнала» (Рома В.)

- Як називаються емоція, яку відчуває зараз зайчик? – «Сум» (Уля Д.)

- Чи буває вам сумно, образливо? Коли? – «Мені сумно, коли мама йде на роботу» (Саша Л.), «А мені сумно без телефона» (Сергій С.).

Бесіда проходила невимушено, тому діти були активні, розкуті, вільно себе почували і не боялися висловлюватися. Вихователь в ролі Кампуцика контролював, щоб усі діти могли висловити свою думку. Заохочував, спонукав до розмови боязких і сором'язливих дітей.

4. Вправа «Дзеркало». Вихователь: «Діти, чи знаєте ви, що акторам на сцені доводиться відтворювати безліч емоцій, для того, щоб глядачі їм повірили, щоб вистава була правдивою і цікавою. А допомагають їм у цьому троє вірних помічників: міміка, жести та інтонація». Дітям запропонували стати перед дзеркалом, спробувати відтворити емоцію суму за допомогою міміки і жестів. Спочатку діти соромилися, тому вихователь показав як виконувати на прикладі Кампуцика та на власному прикладі. Після цього діти почали бурхливо демонструвати як вони сумують, сміятися і обговорювати в кого як виходить.

5. Дослід «Різнокольорова вода». Дітям пропонували розфарбувати воду в різні кольори. У дітей запитали: «Як зробити «сердиту» воду?», «Як зробити «добру» воду?». Воду розфарбували у різні відтінки, визначаючи яку

емоцію вони можуть відображати. Дітям показали як можна за допомогою однієї і тієї ж фарби отримати різні відтінки і як при цьому зміниться «настрій» води. Наприклад, чорна вода була «сердитою», а сіра стала вже «задумливою». Ця вправа спонукала дітей до міркування, заспокоїла розбурхану аудиторію, оскільки вимагала концентрації уваги і зосередженні на роботі.

6. Ігрова вправа «Розфарбуй емоції». Крампуцик запропонував дітям зафарбувати піктограми. Діти добирали колір, що, на їхню думку, найбільше пасує до піктограми емоційного стану і пояснювали, чому саме обрано той чи інший колір. Наприклад: « У мене злий кружечок чорного кольору, бо чорний колір найстрашніший» (Рома Т.); «Я закрасила веселий смайлик червоним, бо він мені подобається» (Настя Т.)

7. Підсумок заняття «Усмішка по колу». Мета: створення позитивної атмосфери та оцінки своєї роботи, підведення підсумків роботи.

Учасники організованої діяльності стали в коло. Взялися за руки. Кожен з них посміхався друзям зліва-справа і висловлювали свої почуття, враження про роботу на занятті: «Мені найбільше сподобалося розмальовувати воду» (Соня М.), «А я люблю Крампуцика!» (Ліза С.), «Мені жалко зайчика» (Даша Ю.), «Я не люблю рисувати» (Назарій Р.).

Аналізуючи відповіді та реакції дітей, ми мали змогу редагувати, добирати ті завдання, які подобалися дітям найбільше та приносили максимальний ефект для розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя засобом театралізованої діяльності.

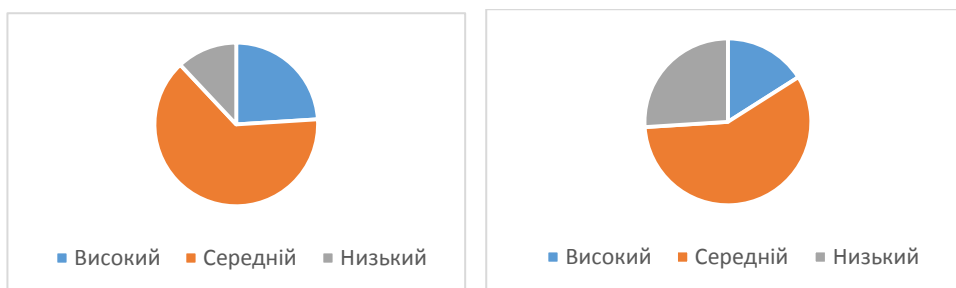
На етапі формувального експерименту, ми помітили значні зміни в емоційних проявах дітей під час театралізованої діяльності. Щоб переконатися у результативності проведеної роботи ми здійснили проміжний зріз результатів роботи. Важливим для нас було визначити динаміку змін, що відбулася в процесі розвитку емоційного інтелекту в обох групах.

Під час проведення спланованої роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя, ми спостерігали поглиблення знань дітей про власні

емоції та емоційні прояви інших. Завдяки досвіду, для більшості дітей стали властивими не лише прояв, а і розуміння емоцій, здатність до емпатії, взаєморозуміння; з'явилася диференціація емоційних проявів, діти стали детальніше і більш розгорнуто висловлювати свої думки стосовно емоцій інших, покращилась самооцінка. Підвищення рівня емоційних проявів істотно позначилося і на рівні спілкування з однолітками. Більшість дітей почали встановлювати та підтримувати позитивні взаємини з товаришами групи.

Важливим було перевірити наявність якісних змін розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя у театралізованій діяльності за допомогою методик використаних на контрольному етапі експерименту. Для реалізації поставленого завдання проведено повторну діагностику з використанням методик у експериментальній і контрольній групах. Це дало змогу порівняти всі показники на початку і в кінці експерименту.

Отже, в результаті проміжного зрізу можемо стверджувати, що значно підвищився середній показник рівня емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя. У експериментальній групі до високого рівня ми віднесли 24%, у контрольній 16% дітей - вони вмело, емоційно грають роль, вміють виявляти і зображувати емоції; співпереживають іншим. До середнього – 64% (ЕГ) і 58% (КГ). Діти цього рівня не замкнуті, але не можуть виявити усі емоційні прояви. Низький рівень – 12% (ЕГ) і 26% (КГ). Вони чітко виявляють емоції; не розрізняють схожих емоційних станів (діаграма 2.1).

Рис. 2.11 Рівні розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя (ЕГ)

Зміни у рівнях розвитку емоційного інтелекту та динаміку змін в емоційній сфері дітей експериментальної та контрольної груп представлено у таблиці.

Таблиця 2.2

Динаміка змін рівня розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя (ЕГ і КГ) засобом театралізованої діяльності.

Рівень	Етапи експерименту			
	Констатувальний		Формувальний	
	<i>ЕГ</i>	<i>КГ</i>	<i>ЕГ</i>	<i>КГ</i>
Високий	9%	7%	24%	16%
Середній	53%	54%	64%	58%
Низький	38%	39%	12%	26%

За результатами експерименту можна стверджувати, що театралізована діяльність відіграє одну з головних ролей у розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя. Якісний аналіз кількісних даних, показав, що найбільше різницю відзначено у показниках представників середнього та високого рівня. Це свідчить про потенційні можливості дітей покращувати показники емоційних проявів. Таким чином, отримані результати переконливо доводять ефективність розвитку емоційного інтелекту засобом театралізованої діяльності.

Висновок до розділу 2

В результаті експериментального дослідження впливу театралізованої діяльності на рівень розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя можемо зробити наступні висновки:

1. Аналіз планування вихователів та умов розвитку емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя в ЗДО дозволив з'ясувати відсутність систематичної роботи з означеного питання, використання театралізованої діяльності (переважно з метою розвитку мовлення дітей), незначна увага до перевтілення та передачі емоційної складової творів, недостатнє використання атрибутів розвивального середовища ЗДО.

2. Констатувальний експеримент свідчить, що у експериментальній та контрольній групах виявлено переважно середній та низький рівень формування емоційного інтелекту у дітей 5-го року життя.

3. Для підвищення рівнів емоційного розвитку нами була розроблена і апробована система розвитку емоційної сфери дошкільників засобами театралізованої діяльності, що включала створення відповідних педагогічних умов (наявність методичного інструментарію, атрибутів; розуміння важливості розвитку емоційного інтелекту в дошкільників, систематична робота протягом навчального року та створення сприятливого клімату в групі) сприяє розвитку емоційної сфери дошкільників.

4. Результати спостереження підчас формувального експерименту та проміжний зріз за методиками констатувального експерименту, засвідчив якісний зріст показників емоційного розвитку дітей 5-го року життя, що свідчить про ефективність запропонованої системи роботи.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі представлено результати теоретичного та експериментального дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя у театралізованій діяльності. Виконання мети і завдань дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. Поняття «емоційного інтелекту» (EQ) з'явилося в науковому обігу переважно нещодавно. Найвідомішими дослідниками означеного феномену у зарубіжній науці стали П. Саловей, Д. Майер, Д. Гоулман, Р. Бар-Он, Х. Вайсбах та інші. В Україні питання емоційного інтелекту розглядали Е. Носенко, Г. Березюк, О. Філатова. Аналіз сучасних публікацій дозволяє зацентувати увагу на те, що проблеми емоційного інтелекту дітей дошкільного віку не мають цілісного дослідження та розглянуті переважно у працях педагогів Т. Бородулькіна, М. Мордвинцевої, О. Олійник, М. Шпак.

Теоретичний аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень емоційної сфери дітей дошкільного віку дозволяє стверджувати, що емоційний інтелект починає розвиватися з дошкільного дитинства

(І. Карабаєва, Т. Піроженко, О. Половіна, О. Рейпольська). Тому в своєму дослідженні ми послуговувалися узагальненим визначенням поняття «емоційний інтелект» спроектованим на особистість дошкільника. Отже, емоційний інтелект дитини п'ятирічного віку розглядаємо як здатність усвідомлювати, розуміти свої почуття та емоції, вміння проявляти їх за допомогою вербальних та невербальних засобів, вміння стримувати й керувати ними, а також виявляти елементарні навички емпатії в межах вікових можливостей дітей.

Узагальнивши основні теоретичні положення, виокремлюємо особливості емоційного розвитку дітей 5-го року життя: загальний бурхливий розвиток емоційної сфери в дошкільному дитинстві; опосередкованість емоцій дитини у ставленні до тих чи інших явищ; залежності появи узагальнень, усвідомлення, керованості емоцій від їх опосередкованості; активність у різних видах діяльності, що зумовлює інтенсивний розвиток вищих почуттів.

Дослідники емоційного інтелекту стверджують, що його розвиток ґрунтується на ідентифікації емоцій; управлінні емоційними станами; здатності входити в емоційні стани (інтерес, радість); розумінні емоції інших людей; здатності взаємодіяти з іншими людьми і підтримувати їх. Тому, поділяючи думку науковців, акцентуємо увагу на необхідність гармонійного виховання різних почуттів і емоцій, а також формуванні в дитини навичок керування своїми почуттями і емоціями (гнів, занепокоєння, страх, провина, сором, співчуття, жалість, емпатія, гордість, шляхетність, любов та інші); навчанні дитини розуміти свої емоційні стани і причини, що їх породжують. Отже, в роботі з дітьми найбільше уваги потрібно приділяти реалізації таких освітніх завдань: навчити дітей спілкуванню, розвивати емоційну сферу, формувати адекватну самооцінку для того щоб, допомогти дітям пізнавати себе і світ.

Мистецтво театру слугує джерелом емоційно-естетичних переживань для акторів та глядачів. Використовуючи театралізовану діяльності

(психогімнастичні, емоційні вправи та ігри, етюди, казкові перевтілення, ігри-драматизації) з метою розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку, ми впливаємо на розвиток усіх його складових. Діти ознайомлюючись, готуючись та власне беручи участь у театралізованій діяльності вчаться називати, усвідомлювати і розуміти емоції персонажів (а разом свої і оточуючих), тренують вміння виражати, передавати емоції за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, проживаючи одну і ту ж емоцію кілька разів у театральній постановці, вчаться стримувати і керувати нею, співчуваючи улюбленим героям, засуджуючи вчинки негативних персонажів, здобувають елементарні навички емпатії.

Вивчення стану проблеми в практиці дозволяє зазначити, що в закладі дошкільної освіти відсутня система використання театралізованої діяльності як засобу розвитку емоційного інтелекту, що позначається на ефективності реалізації завдань формування емоційної сфери дітей 5-го року життя.

Для проведення констатувального експерименту було підібрано методики дослідження В. Мінаєвої, розроблено критерії та рівні оцінки складових емоційного інтелекту дітей середньої групи. Високий рівень на констатувальному етапі експерименту мали 9% ЕГ, 7% КГ дітей – вони вміло, емоційно грають роль, вміють виявляти і зображувати емоції; співпереживають іншим. До середнього – 53% (ЕГ) і 54 % (КГ). Діти цього рівня не замкнуті, але не можуть виявити усі емоційні прояви. Низький рівень – 38% (ЕГ) і 39% (КГ). Вони чітко не виявляють емоцій; не розрізняють схожі емоційні стани.

Методика формувального експерименту включала створення і реалізацію відповідних педагогічних умов, впровадження системи роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя засобом театралізованої діяльності. Для організації та проведення роботи з дітьми було розроблено планування та підбрино різноманітні форми роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя.

Після проведення формувального етапу експерименту, ми знову перевірили рівні емоційного розвитку дітей обох груп і виявили значні зміни у рівнях експериментальної групи. Підвищилися високий – 24% (ЕГ) і 16% (КГ) та середній 64% (ЕГ) і 58% (КГ) рівні емоційного розвитку дітей 5-го року життя, та відповідно знизився низький рівень – 12% (ЕГ) і 26% (КГ). Виходячи з цього, можна стверджувати, що кількісні показники проміжного контролю підтвердили, що театралізована діяльність є ефективним засобом розвитку емоційного інтелекту дошкільників.

За результатами проведеного дослідження ми можемо стверджувати, що отримані результати теоретичного та експериментального дослідження доводять важливість розвитку емоційного інтелекту дітей 5-го року життя, а театралізована діяльність є цінним засобом розвитку емоційної сфери дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І. Н. Про історію розвитку поняття емоційний інтелект. *Питання України*. 2008. №5. С. 83.
2. Антипина А. Е. Театрализованная деятельность в детском саду. М. : Владос, 2003. 103 с.
3. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі: [Пер. з рос. – 2 вид]. К.: Томіріс, 2002. 291 с.
4. Аршава І.Ф. Стресозахисні можливості емоційного інтелекту / І.Ф. Аршава, Е.Л. Носенко / *XIII Конгрес СФУЛТ*: 01.03.2010. Львів, 2010. Розд. 4.14. С.447.
5. Афузова Г. В. Театралізована гра як засіб корекції емоційної сфери дошкільників із затримкою психічного розвитку / Г. В. Афузова, І. В. Федорова / *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2011. Вип.17. С. 316-318.
6. Базовий компонент дошкільної освіти України / авт. кол-в: А. М. Богуш, Г. В. Беленька та ін. К., 2012. 26 с.
7. Белбрыкина О. А. Диагностика развития самосознания в детском возрасте. СПб.: Речь, 2006.
8. Березіна О. М. Грайлик. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі /О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 56 с.
9. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 304 с
10. Божович, Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М.: Просвещение, 2000. 218 с.
11. Ветлугина Н. А. Эстетическое воспитание в детском саду / Н. А. Ветлугина, Л. Ф. Островская. М.: Просвещение, 2005.175 с.

12. Виготський Л. С. Питання дитячої психології [текст] / Л.С. Виготський. СПб.: Видавництво «Союз», 2006. 450с.
13. Вовчик-Блакитна О. О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: Стратегії педагогічного супроводу / О.О. Вовчик-Блакитна /Практична психологія та соціальна робота. 20006. №4. с 1-3
14. Водолага Н.В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Одеса. 2001. 200с.
15. Ворожейкіна О.М. Театр у ДНЗ / уклад. О.М. Ворожейкіна. Х.: Вид.група «Основа», 2013. с. 191.
16. Гоулман Д. Емоціональний інтелект / Даниель Гоулман: пер. с англ. А. П. Исаевой. М.: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009. 478 с.
17. Гресь А. О. Розвиток емоційного інтелекту 3-4 роки. Основа: Перший тренінг, 2018. 80 с.
18. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол. Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред. Г.В. Беленька, М.А. Машовець. Київ, 2016. 304 с
19. Дубіна Л. Викладання мистецьких дисциплін з елементами театральної педагогіки. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 4. С.25-38.
20. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – 2-ге видання. К. : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
21. Журавльова Л. П. Психологія емпатії: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім І. Франка, 2007. 328 с.
22. Захарова Т. А. Театрализованая деятельность как средство эмоционального развития. *Дошкільне виховання*. 2012. №3. С. 31–33.
23. Зелінська К. О. Роль елементів театральної діяльності у подоланні комунікативної дезадаптації молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*.

Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. №16. С. 62–65

24. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э Изард. СПб., 2000. 250с.

25. Изотова, Е. К. Эмоциональная сфера ребенка: теория и практика. М.: Академия, 2004. 235 с.

26. Калошин В. Ф. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу: (теорія та практика). *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №1. С. 70-74

27. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості / Т. С. Кириленко. К.: Либідь, 2007. 256с.

28. Коврижних Ю. Збагайте емоційну сферу дітей / Ю.Коврижних, К. Смольникова. *Дошкільне виховання*. 1997. №1-3. С 16-17.

29. Коломинский Я.Л. Игра и ее место в пространстве дошкольного детства / Сборник научных статей Актуальные проблемы и тенденции современного дошкольного образования: сб. науч. ст. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол. Л.Н. Воронцовская, Т.В. Поздеева, И.Г. Добрицкая и др.; под общ. Ред. Л.Н. Воронцовой. Минск: БГПУ, 2013. С. 104-106.

30. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К.: Освіта, 1998. 255 с.

31. Кучеренко Ж. Емоційний інтелект дошкільників: шляхи розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 7. С. 54–59.

32. Макаренко Л. В. Театр и театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі: монографія. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2011. 211 с.

33. Мельничук І. В. Генеза емоційних особливостей у сучасних дітей. *Наука і освіта*. Одеса, 2002. № 5. С. 42-44.

34. Мигунова Е. В. Театральная педагогика в детском саду / Е. В. Мигунова. М.: ТЦ Сфера, 2009. 128 с.

35. Молодушкіна І. В. Загадковий світ емоцій. Розвиток емоційної сфери дошкільників – 2-ге вид. Х.: Вид. група «Основа», 2011. С.171-205

36. Нечипоренко Л. С. Педагогічні технології виховання. Спецкурс. /Л. С. Нечипоренко. Х., 2005 24 с.
37. Поніманська Т. Дитина в соціумі: робота за освітньою лінією. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 8–11.
38. Прусакова О. А. Понимание эмоций детьми дошкольного возраста. *Вопросы психологии*. 2006. № 4. С. 24
39. Чернявська А. Емоційний інтелект – запорука успішного навчання. *Молодь і ринок*. 2012. №12(95). С. 136–139.
40. Чурилова Э. Г. Методика и организация театрализованной деятельности дошкольников и младших школьников: Программа и репертуар. М.: Гуманит. изд. центр Владос, 2003. 160 с.
41. Шевчук А. Творче освоєння дитиною світу культури. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 12. С. 4–10.
42. Шпак М. М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. № 1(2). С. 282-288.
43. Яковенко Л.В. Театралізовані казки. Х.: Вид. «Ранок», 2015.
44. Bar-On, R. (2000). Emotional and Social Intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory. In R. Bar-On and J.D.A. Parker, (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (363-388). San Francisco, CA: Jossey – Bass.
45. Gardner , H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York, NY : Basic Book.
46. Leuner B. (1996). Emotionale Intelligenz und Emanzipation [Emotionale Intelligenz und Emanzipation]. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 15, 196-205.
47. Mayer, J. D., Caruso, D. R., Salovey P. (1999). Emotional Intelligence meet Traditional standards for an intelligence. 27,267-298.

ДОДАТОК А

«АНКЕТА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ»

1. Чи знайомі Ви з поняттям емоційного інтелекту?(EQ)

---

2. Які методи діагностики рівня EQ Вам відомі?

---

3. Як Ви вважаєте, з якого віку потрібно розвивати EQ дошкільників?

---

4. Чи використовуєте Ви театралізовану діяльність для розвитку EQ дошкільників?

---

5. Як Ви вважаєте, чи можливий повноцінний всебічний розвиток особистості дошкільника, без залучення його до театралізованої діяльності?

---

6. Яке місце, на Вашу думку, займає театралізована діяльність у розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку?

ДОДАТОК Б

Методика «Вивчення особливостей використання дітьми міміки і пантоміміки для демонстрації вказаної емоції» (за В.Мінаєвою)

(Проводиться індивідуально, двома етапами)

Етап I. Дитині пропонують продемонструвати веселу, сумну, налякану, здивовану, сердиту людину. Кожну емоцію називають після демонстрації попередньої.

Засіб вираження емоцій позначають в таблиці знаком «+».

М – міміка, П – пантоміма.

Таблиця 1.

ПБ	Веселий	Сумний	Наляканий	Сердитий	Здивований
	М П	М П	М П	М П	М П

Етап II. Дитині пропонують назвати та продемонструвати героя казки чи мультфільму, який був веселим, сумним, наляканим, здивованим, сердитим. Кожну емоцію називають після виконання попередньої.

Засіб вираження емоції позначають в таблиці знаком «+».

Пр – персонаж, М – міміка, П – пантоміма.

Таблиця 2.

ПБ	Веселий	Сумний	Наляканий	Сердитий	Здивований
	Пр М П	Пр М П	Пр М П	Пр М П	Пр М П

Інтерпретація результатів. Аналізують використання дітьми міміки і пантоміміки для демонстрації кожної емоції. Порівнюють дані першого і другого етапу.

ДОДАТОК В

**Методика «Вивчення розуміння дітьми графічного зображення
емоцій» (за В.Мінаєвою)**

(Проводиться індивідуально)

Дитині пропонують картки із графічним зображенням емоцій (радість, сум, страх, здивування, злість). Показують їх по одній запитуючи: «Яке це обличчя?». Відповіді дітей записують до таблиці.

Таблиця 3.

ПІБ	Радість	Сум	Страх	Злість	Здивування

Інтерпретація результатів. Аналізують як діти сприймають і розуміють графічне зображення емоцій. Які емоції є легшими, які складнішими для розуміння?

Методика «Вивчення розуміння дітьми своїх емоційних станів»

(за В.Мінаєвою)

(Проводиться індивідуально)

Дитині пропонують відповісти на питання:

1. Коли тобі буває цікаво?
2. Коли ти дивуєшся?
3. Коли ти радієш?
4. Коли тобі буває сумно?
5. Коли тобі буває соромно?
6. Коли тобі страшно?
7. Коли злишся?

Відповіді заносять до таблиці.

Таблиця 4.

ПІБ	Відповіді дітей

Інтерпретація результатів. Оцінюють відповідність відповідей дітей поставленим запитанням, розуміння своїх емоційних станів.

ДОДАТОК Д

**Методика «Вивчення розуміння дітьми емоційних станів
оточуючих (навички емпатії)» (за В. Мінаєвою)**

(Проводиться індивідуально)

Дитині пропонують відповісти на питання:

1. Як ти думаєш, чому дітям більше подобаються книги з картинками?
2. Що ти відчуваєш, коли їсти улюблену цукерку?
3. Що відчуває герой, за яким гоняться монстри?
4. Що відчуває хлопчик, якщо йому подарують планшет?
5. Що відчуває людина, якщо пропаде її улюблена собака?

Відповіді заносять до таблиці.

Таблиця 5.

ПІБ	Відповіді дітей

Інтерпретація результатів. Оцінюють відповідність відповідей дітей поставленим запитанням, розуміння емоційних станів оточуючих, визначають навичок емпатії.

ДОДАТОК Ж

**КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН РОБОТИ З ОРГАНІЗАЦІЇ
РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ
ЗАСОБОМ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

№	Тема заняття	Мета	Примітки	Час проведення
1.	Анкета нервово-психічного розвитку дитини та її емоційних особливостей (О. Запорожець) Проведення методик за В.Мінаєвою для констатувального експерименту	Визначити рівень емоційного інтелекту дітей 5-го року життя.	Рекомендуємо провести на початку навчального року.	Вересень
2.	«Хто такий Крапуцик?»	Познайомити дітей із монстриком Крапуциком: налаштувати їх на подальшу взаємодію; поглибити знання про театр ляльок.	Заздалегіть виявити монстрика Крапуцика. Запропонувати батькам відвідати разом з дітьми ляльковий театр.	Вересень
3.	«Чарівний світ емоцій»	Поглибити знання про емоції; розвивати вміння називати і передавати свої почуття; розвивати інтерес до самого себе; підвищувати самооцінку; міміка і жести у світі театру.		Вересень
4.	Вправи на звільнення від емоцій	Розширювати уявлення дітей про інші емоції; вчити дітей опановувати свої емоції, звільнятися від них.		Вересень
5.	«Чи бувають емоції поганими?»	З'ясувати, що поділ на погані та хороші емоції умовний; не буває поганих емоцій, які потрібно		Вересень

		приховувати, що всі емоції важливі; вчити дітей керувати своїми емоціями.		
6.	Чарівні маски. «Театральна абетка».	Поглибити знання з театального закулісся; познайомитися з пантомімою; вправлятися у передачі своїх емоцій; покращувати самооцінку.		Жовтень
7.	«Подорож на острів радості»	Розширити уявлення дітей про емоцію радості; продовжити формувати позитивні емоції за допомогою посмішки; спонукати дітей до вчинків, що дають радість.		Жовтень
8.	«Я сумую!»	Розширити уявлення дітей про емоцію суму; обговорити що відчував зайчик в казці «Зайчикова хатка», з'ясувати які ситуації засмучують дітей		Жовтень
9.	«Чому не варто сумувати?»	Звернути увагу дітей на те, що за допомогою слова можна змінити настрої іншої людини; закріпити вміння передачі емоції суму, пояснити що часто сум є стимулом для пошуку.		Жовтень
10.	«Знайомство з почуттям провини»	Ознайомити дітей з новими емоціями провини та сорому, їх графічним зображенням; вчити дітей		Жовтень

		співвідносити вчинок і емоцію, формувати вміння зображувати ці емоції за допомогою міміки, жестів.		
11.	«Крампуцику, це не твоя провина!»	Закріпити вміння передавати емоції провини та сорому; поповнювати активний словник.		Жовтень
12.	«Хто злякав Крампуцика?»	Розширити уявлення дітей про емоцію страху; формувати вміння передавати емоцію страху.		Листопад
13.	«Тремчу від переляку»	Закріпити вміння передавати емоцію страху, коригувати боязнь темноти, висоти, замкнутого простору.		Листопад
14.	Психогімнастичні вправи на самопізнання	Розвивати інтерес до самого себе; підвищувати самооцінку; розвивати навички емпатії.		Листопад
15.	«Зустріч із почуттям образи»	Дати дітям уявлення про почуття образи; познайомити з її графічним зображенням		Листопад
16.	Вправи на звільнення від емоцій	Розширювати уявлення дітей про різні емоції, вчити дітей опановувати свої емоції, звільнятись від них.		Листопад
17.	«Чому здивувався Крампуцик?»	Розвивати уявлення дітей, розширити знання дітей про емоцію здивування		Листопад
18.	«Здивуємо все навколо нас»	Закріпити вміння передавати емоцію здивування; поповнювати		Листопад

		активний словник словами для опису емоційного стану		
19.	Гра-заняття «Прогулянка на Диво-острів»	Закріпити знання з теми «Казки»; навчити дітей працювати в парах і командою; розвивати пам'ять, увагу, мислення, спостережливість, вміння взаємодіяти, домовлятися; виховувати співчуття, доброзичливість, привітність.	Відкрите заняття для батьків та педагогів	Листопад
20.	Психогімнастичні вправи на самопізнання	Розвивати інтерес до самого себе; підвищувати самооцінку; розвивати навички емпатії.		Грудень
21.	Гра-драматизація за грою «Колобок»	Вправляти дітей в акторській майстерності, закріпити знання про емоції, долати боязнь сцени, сором'язливість, невпевненість.		Грудень
22.	«Як Крампуцик лопнув від злості»	Ознайомити дітей з емоціями злості та гніву; учить дітей аналізувати свої вчинки та нейтралізувати агресивність через гру		Грудень
23.	«Злючка-закарлючка»	Закріпити вміння передавати емоцію злості, уміння дітей порівнювати емоції на фотографії та картинці; поповнювати активний словник.		Грудень
24.	Підсумкове заняття «До зустрічі, Крампуцику!»	Закріпити вміння упізнавати емоції за голосом,		

		мімікою, жестами, позою, уміння адекватно оцінювати емоції оточуючих; розвивати комунікативні навички.		
25	Проміжний контроль рівня EQ у дітей 5-го року життя	Виявити як вплинули засоби театралізованої діяльності на розвиток рівня емоційного інтелекту в дітей 5-го року життя.		Грудень
			Усього	25

ДОДАТОК 3

Консультація для батьків дітей дошкільного віку «Як розвинути емоційний інтелект дошкільника?»

Емоційний інтелект - це здатність точно сприймати емоції, оцінювати та виражати їх, застосовувати знання емоційної сфери людини, уміння регулювати емоції з метою подальшого емоційного й інтелектуального зростання. Поняття «емоційний інтелект» виникло нещодавно, уперше воно було описано в 1999 році. Емоційність людини розглядається як вроджений потенціал, який формується протягом усього її життя. Більшість учених, які спеціалізуються на дослідженнях проблеми емоцій, виділяють п'ять сфер емоційного інтелекту:

- Знання власних емоцій – сфера, пов'язана із самосвідомістю, яка передбачає, що людина здатна розпізнавати свій настрій і називати його. Люди, які орієнтуються у своїх відчуттях, значно краще керують своїм життям.

- Управління емоціями – сфера, пов'язана із владою над почуттями, тобто навичками управління способами вираження власних емоцій, їх приведенням у відповідність з певною ситуацією та здатність швидко опам'ятатись після неприємних переживань. При цьому негативні емоції повинні служити добрим досвідом, щоб наступного разу людина змогла краще відреагувати на складну ситуацію, що у свою чергу позитивно позначиться на її самопочутті та навіть здатне піднімати настрій.

- Здатність мотивувати себе – сфера, пов'язана з позитивною мотивацією, тобто з вірою в себе. Якщо емоції будуть підпорядковуватись раніше вибраній меті, це вплине на концентрацію уваги, залучення й реалізацію творчої діяльності та зрештою - на життєвий успіх. Важливу роль відіграє сам факт того, що можна і треба протистояти емоціям, які перешкоджають реалізації раніше поставленої мети, а добре мотивовані люди проявляють у роботі більше завзяття й оптимізму.

- Розпізнавання емоцій у інших - дивна здатність, пов'язана із проявами емоційного інтелекту. Вона не зможе розвиватися повноцінно, якщо людина повною мірою не навчиться розпізнавати власні емоції. Наука про емпатію - дуже складна й у першу чергу вимагає розвитку власної самосвідомості. Як показали дослідження, емпатія починає проявлятися уже

в дитинстві, коли діти чують плач іншої дитини, то у відповідь практично відразу стають сумними. Дорослі повинні спрямовувати дитину на правильне розпізнавання й ідентифікацію власних емоцій, тільки тоді вони зможуть посправжньому оволодіти емпатією.

- Установлення й підтримка відносин з іншими – є, власне, мистецтвом спілкування та необхідною умовою для встановлення добрих і міцних соціальних контактів. Ця емоційна сфера тісно пов'язана із двома попередніми сферами емоційного інтелекту - розпізнаванням емоцій інших людей та управлінням емоціями. Установлення та підтримка відносин з іншими людьми - це певною мірою підкорення та пригнічення себе, щоби краще відчувати, зрозуміти та прийняти потреби іншої людини.

У кожної людини перераховані емоційні сфери мають свої індивідуальні особливості та ступінь вираження, відповідно в кожного індивідуума свій рівень емоційного інтелекту. Усі людські здібності у сфері емоцій не є природно обумовленими, а тому, можна вплинути на їх позитивний розвиток.

Дошкільний вік - це період інтенсивного емоційного розвитку дитини, період формування її вищих емоцій. У цей час відбувається збагачення та насичення різноманітністю емоційного життя, що пов'язано із процесом наростаючого статевого дозрівання та чуттєвим впливом навколишнього середовища.

У дітей дошкільного віку добре розвинені такі емоції, як заздрість, гнів, страх, переляк, сором, радість, любов, збентеження та сором'язливість. Це той період, в який діти можуть розвинути свій емоційний інтелект, знайти так звані добрі емоційні звички - навички, пов'язані з отриманням і проявом емоційних станів, познайомитися зі способами зняття напруги й управління емоціями. Накопичені в цей період навички мають вирішальну дію на подальше життя людини.

Емоційний інтелект - це особова характеристика, що дозволяє дитині адекватно й ефективно поводитися по відношенню до людей, завдань,

ситуацій. Навчаючи дітей емоційного інтелекту, необхідно враховувати, що він тісно пов'язаний з інтелектуальним інтелектом.

«У нас є два розуми: один думає, а інший відчуває». Раціональний розум є центром, більш усвідомленим, розсудливим, здібним до роздумів і рефлексії. Разом із ним існує інша система пізнання реальності, більш імпульсний і могутній розум - емоційний. І обидва вони працюють у абсолютній гармонії один з одним, саме поєднання різних способів пізнання світу й веде дітей по життю.

«Емоції важливі для думок, а думки - для емоцій». Метою вихователя дошкільного закладу повинно бути не безумовне пригнічення емоцій, а формування в дитини здатності до збереження їх рівноваги й управління ними, тому що кожна емоція має свою цінність і значення. Завжди слід пам'ятати, що зайве погашення емоцій, перше за все у дітей, може викликати апатію, а їх безперешкодний прояв - призвести до формування патологічної поведінки навіть у дорослої людини. Тому так важливо вже з малих років навчити дітей способів приборкання своїх емоцій. Діти повинні знати, що людина не може вплинути на те, коли та які відчуття в неї виникнуть, але вона може вирішити, як довго їх утримувати. Крім того, діти повинні знати, що позитивно відноситись можна до всіх емоцій, але певну поведінку слід обмежити. Важливо, щоби прояв дитячих емоцій був адекватним конкретній ситуації.

«Стримувати свої емоції - запорука емоційного благополуччя». Отже, метою вихователя не повинно бути тільки здійснення контролю над поведінкою дітей. Дуже важливо пояснювати їм можливі наслідки негативної поведінки та пропонувати інші варіанти своїх учинків.

Щоб допомогти дитині впоратися із власними емоціями, необхідно:

- слухати її дуже спокійно й уважно;
- прийняти її емоції та виразити це словами;
- дати визначення емоціям дитини;
- змінити прагнення дитини до фантазування.

Вихователю слід звертати особливу увагу на правильне розпізнавання тих чи інших емоцій у дітей та їх правильну інтерпретацію і, відповідно - правильну реакцію на них. У дошкільній групі під час занять обов'язково треба виділяти час для спільного вирішення виникаючих проблем і конфліктів. Це сприяє формуванню навичок взаємної уваги, привчає дітей терпляче вислуховувати один одного та грамотно виражати свої емоції в рамках певної теми. Діти, вирішуючи проблеми колективно, учаться встановлювати соціальні контакти, що, поза сумнівом, буде корисним на будь-якій стадії розвитку, як у дитинстві, так і в юності. Дитина обов'язково повинна мати сформовану самосвідомість, і чим більше для неї відкриватимуться власні емоції, тим більш уміло вона прочитуватиме емоції інших людей.

«Умовою емпатії є увага до почуттів іншої людини». Кілька принципів навчання дітей грамотного виразу емоцій:

- помічайте потреби й бажання дітей;
- створюйте атмосферу, в якій розкриття емоцій не є чимось поганим;
- використовуйте приклади, щоб заохочувати розпізнавання і правильне прочитування емоційних станів у себе та інших людей;
- не дозволяйте, щоб у групі виникали конфлікти;
- навчіть дітей, як уникати поведінки певного роду;
- заохочуйте та закріплюйте успішні спроби дітей впоратися з негативними емоціями.

Вихователь дитячого садка відіграє величезну роль у житті дитини, адже він є свідком її щоденних баталій - іноді успішних, іноді ні. А це вимагає великого терпіння й уваги. З часом вихователь стає для дитини близькою людиною, але щоб він зміг розвивати в дітей емоційний інтелект, він повинен сам своєю власною поведінкою служити їм прикладом для наслідування.

Головною метою вихователя або батька повинно стати пізнання дитини, її переваг і недоліків, перше за все звертаючи увагу на потреби дітей дошкільного віку. Необхідно прагнути постійно одержувати інформацію про дитину, щоб використовувати її в подальшій роботі. Робота повинна бути націлена на розвиток тих навичок, властивостей і переваг, які безпосередньо сприяють повсякденній діяльності людини, так можна укріпити сильні сторони особи. Ось чому таке важливе значення для педагогічного та виховного процесу мають дитячий садок і та атмосфера, яка в ньому панує.

Під час організації виховного процесу варто:

- допомогти дітям відкрити, розпізнати і виразити свої емоції;
- поклопотатися про те, щоб діти пізнали власні потреби та потреби інших людей;
- ввести дітей у культуру буття.

Робота вчителя та вихователя повинна полягати в постійному пошуку методів покращення взаєностосунків з дитиною, аналізі їх відповідності потребам та очікуванням дітей. З моменту найпершого контакту з дошкільником вихователь стає для нього авторитетом, тому якщо він проявлятиме чуйність до дітей, то дуже ймовірно, що й діти також із теплотою ставитимуться до своїх однолітків. Тобто від дорослого залежить, як розвиватиметься емоційна зрілість у його підопічних.

Звісно, учитель або вихователь не може діяти один, тому важливим аспектом розвитку емоційного інтелекту в дитини є співпраця з батьками, оскільки тільки спільно можна досягти успіху. У ході співпраці повинна утворитись атмосфера довіри та плідної взаємодії.

Емоції є важливою складовою життя кожної людини, що безпосередньо впливає на повсякденну діяльність. Якщо створити оптимальний виховний мікроклімат, дитина обов'язково побудує позитивний образ самої себе, розвине емпатію, необхідні соціальні навички, що характеризують емоційний інтелект, розвиток якого повинен бути одним із пріоритетних напрямів у

роботі дитячого садка. Саме від успіху у вихованні залежить те, в якій мірі діти стануть відповідальними й уважними членами нашого суспільства.

ДОДАТОК К**Ігри та вправи для розвитку емоційного інтелекту дошкільників****Гра «Зіпсований телевізор»**

Мета: закріпити знання про виявлення емоцій, навчити експресувати різні емоційні реакції, розвивати вміння розпізнавати емоції інших, увагу, мислення, пам'ять.

Вихователь пояснює правила гри: Діти зараз всі, крім одного, закривають очі, «сплять», до тих пір, поки вас не збудить ваш сусід. Він покаже вам емоцію, яку показав йому учасник який сидить поряд, а ви маєте показати цю ж саму емоцію наступній дитині. Ведучий мовчки показує дитині яка не спить яку-небудь емоцію за допомогою міміки і жестів. Цей учасник, «розбудови» другого гравця, передає побачену емоцію, як він її зрозумів, теж без слів. Далі другий учасник «будить» третього і передає йому свою версію побаченого. І так поки всі не «прокинуться».

Після цього ведучий опитує учасників гри, починаючи з останнього і закінчує першим, яку емоцію, на їхню думку, їм показували. Так можна знайти ланку, де відбулося спотворення інформації, або переконатися, що «телевізор» був повністю справний.

Питання для обговорення:

1. За якими ознаками ти визначив саме цю емоцію?
2. Як ти думаєш, що завадило тобі правильно зрозуміти її?
3. Чи важко було тобі зрозуміти іншого учасника?
4. Що ти відчував, коли зображував емоцію?

Така гра дає можливість нам зрозуміти які емоції дитина добре розуміє, а в яких зовсім плутається, також під час бесіди та обговорення з дітьми проявів цих емоцій, про способи їх розпізнання, вихователь має можливість в незрозумілих чи наплутаних, у дітей ситуаціях, дати правильні поняття дітям про ті чи інші емоції та співвіднести назви емоцій з їх мімічними проявами.

Гра «Я радію, коли ...»

Мета: навчити висловлювати емоційні переживання дітей, виховувати увагу, пам'ять, організованість.

Педагог: «Зараз я буду називати по імені одного з вас та кидати йому м'ячик і ви маєте, наприклад: «Даня, скажи нам, будь ласка, коли ти радієш?». Даня повинен буде зловити м'ячик і сказати: «Я радію, коли ...»

Даня розповідає, коли він радіє, а потім кидає м'ячик наступного дитині і, назвавши його по імені, в свою чергу запитає: «(Ім'я дитини), скажи нам, будь ласка, коли ти радієш»

Цю гру можна урізноманітнити, запропонувавши дітям розповісти, коли вони засмучуються, дивуються, бояться. Такі ігри можуть розповісти вам про внутрішній світ дитини, про його взаємини як з батьками, так і з однолітками.

Гра «Мій улюблений актор»

Мета: вчити розпізнавати особливості вираження емоцій, вміння відтворювати їх, розвивати увагу, спостережливість, пам'ять

Хід гри

Показ дітям уривку з улюбленого мультфільму після чого вони мають назвати та відобразити побачену емоцію героя, та назвати ситуації в яких цю емоцію доцільно виявляти.

Рефлексія: обговорення виконаного завдання, диференційний аналіз емоційних проявів дітей в розіграній ситуації та спільне підбиття підсумків

Гра «На галявинці»

Мета: вчити прийомам саморосслаблення, зняття напруги, розвивати інтерес дітей до вивчення самих себе, розвивати навички релаксації.

Педагог: «Давайте сядемо на килим, закриємо очі і уявімо, що ми знаходимося в лісі на галявині. Лагідно світить сонечко, співають пташки, ніжно шелестять дерева. Наші тіла розслаблені. Нам тепло і затишно.

Розгляньте квіти навколо себе. Який квітка викликає у вас почуття радості? Якого він кольору?».

Після невеликої паузи педагог пропонує дітям відкрити очі і розповісти, чи вдалося їм уявити галявину, сонечко, спів птахів, як вони себе відчували під час проведення цієї вправи. Чи побачили вони квітка? Який він був? Дітям пропонується намалювати те, що вони побачили.

Гра «Слухай команду»

Мета: Заспокоєння збуджених дітей і їх організація.

Діти під музику йдуть один за одним по колу. Коли музика припиняється всі зупиняюьбся, слухають команду вихователя, вимовлену пошепки, і негайно її виконують. Наприклад: «посміхнись сусіду», «торкнись своєї голови» «підними ліву руку», «торкнись своєї щоки» і т.д. Команди даються тільки на виконання спокійних рухів. Гра проводиться до тих пір, поки група добре слухає і точно виконує завдання.

Рефлексія: обговорення процесу гри, диференційний аналіз особливостей емоційних проявів дітей.

Гра «Сонечко і хмарка»

Мета: вчити дітей свідомо регулювати свою поведінку і емоційний стан, розвивати навички релаксації способом напруження і розслаблення м'язів тулуба.

Хід гри

Вихователь звертається до дітей: Діти, сонце зайшло за хмаринку, стало прохолодно ми маємо стиснутися в клубочок як їжачок, щоб зігрітись. А тепер сонце вийшло з-за хмаринки і нарешті стало жарко - розслабитися, тому що пригріло сонечко. Повторити 2-3 разів поки діти повністю не розслабляться.

Гра «Прожили від себе злість»

Мета: вчити дітей моделювати ситуації різних емоційних переживань, при цьому визначати та оцінювати свій емоційний стан, розвивати саморегуляцію щодо проявів своїх емоцій до оточуючих.

Педагог: «А зараз я навчу вас деяким прийомом, які допоможуть вам надалі проганяти свою злість. Візьміть по газеті і уявіть, що ви на когось дуже злі (робіть паузу). А тепер скомкайте газету з силою і киньте її в сторону».

Діти виконують завдання, а вихователь стежить за тим, щоб вони якомога природніше представили свою злість, мнучи газету. Діти не повинні кидати грудки один в одного. Ця гра допоможе агресивним дітям надалі, таким чином, знімати напругу.

Гра «Маски»

Мета: вміння розрізнати міміку, самостійно свідомо користуватися мімікою для вираження своїх емоцій.

Кожному з учасників дається завдання - виразити за допомогою міміки горе, радість, біль, сором, страх, здивування ... Решта учасників повинні визначити, що намагався зобразити учасник.

Рефлексія: обговорення мімічних виразів обличчя, труднощів які виникали при цьому.

Гра «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться»

Мета: співвіднесення людини і його тактильного образу, зняття тілесних бар'єрів; розвиток вміння висловлювати свої почуття і розуміти почуття іншої через дотик.

Хід гри

Вправа виконується в парах, з закритими очима, діти сидять навпроти один одного на відстані витягнутої руки. Дорослий дає завдання (кожне завдання виконується 2-3 хвилини):

Закрийте очі, простягніть назустріч один одному руки, познайомтеся одними руками. Постарайтеся краще пізнати свого сусіда. Опустіть руки.

Знову витягніть руки вперед, знайдіть руки сусіда. Ваші руки сваряться. Опустіть руки.

Ваші руки знову шукають одне одного. Вони хочуть помиритися. Ваші руки миряться, вони просять вибачення, ви знову друзі.

Обговоріть, як проходило вправу, які почуття виникали в ході вправи, що сподобалося більше?

Гра «Передача почуттів»

Мета: навчити дітей передавати різні емоційні стани невербальними способами.

Хід гри

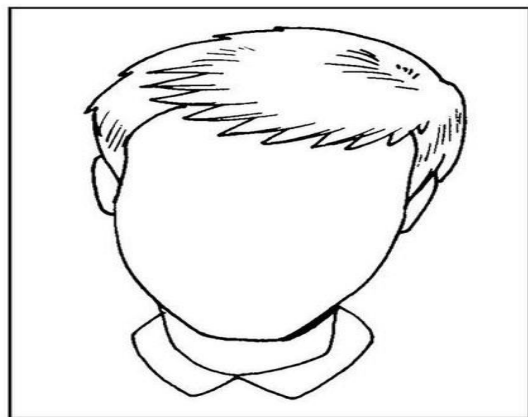
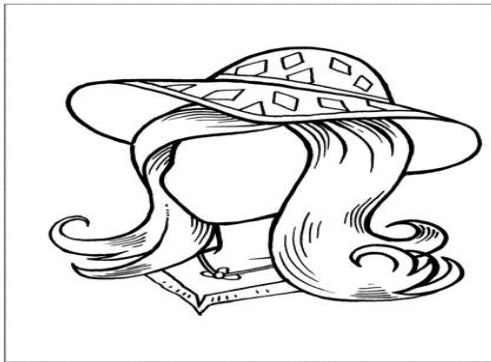
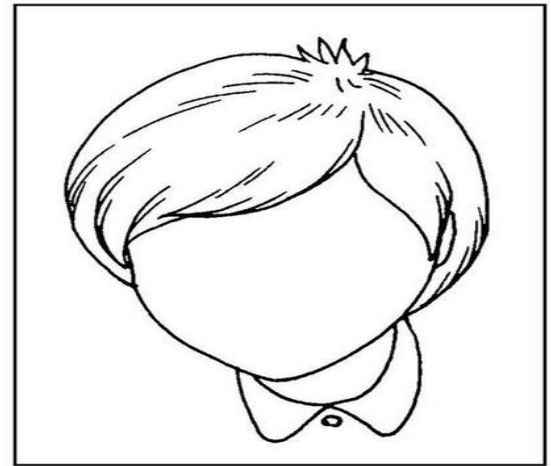
Дитині дається завдання передати «по ланцюжку» певне почуття за допомогою міміки, жестів, дотиків. Коли діти передали його по колу, можна обговорити, який саме настрій хотіла передати дитина. Потім ведучим стає будь-хто, за бажанням. Якщо хтось із дітей хоче побути ведучим, але не знає, який настрій загадати для відгадування, вихователь може допомогти йому, підійшовши і підказавши йому на вушко який-небудь настрій.

Рефлексія: обговорення виявлення емоцій, труднощів які виникали при цьому, диференційний аналіз дітей.

Гра «Домалюй портрет»

Дана гра прекрасно розвиває уяву. За допомогою неї можна вивчати емоції та почуття, моделюючи різні їх прояви на кожному обличчі. Завдання полягає в тому, щоб намалювати портрет на задану тематику або на вільну тему.

Вправа «Мої емоції»

Мета: Вчити знаходити зв'язок між мимічним проявом і емоційним самопочуттям та диференціювати мимічні емоційні вияви з їх назвами, розвивати уважність, спостережливість, пам'ять.

Хід

Розгляд власної миміки перед дзеркалом. Усвідомлена зміна виразу обличчя і відповідь дитини на питання дорослого: «Яку емоцію ти зобразив» «Що тепер відчуваєш?»

Рефлексія: обговорення виконаної вправи, диференційний аналіз емоційних проявів дітей в розіграній ситуації та спільне підбиття підсумків

Вправа «Ток»

Мета: розвиток техніки виразних рухів емоції задоволення і радості. Розвиток пам'яті. Зняття психічної напруги. Заспокоєння і організація збуджених дітей.

Я передам вам свою дружбу, і вона перейде від мене до Вані, від Вані до Олі і т.д., і, нарешті, знову повертається до мене. Я відчуваю, що дружби стало більше, так як кожен з вас додав частинку своєї дружби.

Рефлексія: обговорення виконаної вправи, диференційний аналіз емоційних проявів дітей в розіграній ситуації та спільне підбиття підсумків.

Вправа «Малюємо настрої»

Мета: навчити дітей відображати настрої в данний демонструвати та інтерпретувати його графічно

Виконання малюнка на тему: «Мій настрої зараз».

Кожен малює емоцію, яку він хоче. Після виконання завдання діти мають вгадати, який настрої намагався передати автор малюнку.

Вправа «Посміємося над страхами»

Мета: вчити виказувати страхи, адекватно реагувати на страхи інших дітей, розвивати інтерес дітей до пізнання самих себе.

Ця вправа краще виконувати, сидячи на килимі. Діти згадують ситуації, коли їм було страшно, і разом з дорослим шукають в кожній страшній історії

щось смішне. В кінці можна включити запис сміху, і всім разом посміятися від душі.

Діти дуже люблять цю вправу. Вона піднімає настрій і сприяє зняттю скутості як на фізичному, так і на психологічному рівні.

Під час проведення вправи спочатку, діти соромилися один одного, боялись розказувати про свої страхи, їм не вдавалося сміятися від душі, але в міру згуртування групи скутість зникала, і всі учасники стали досить часто включатись в процес заняття та робити «розминки-смішилки».

Вправа «Хочухалка»

Мета: тренування вміння володіти своїми почуттями, розвивати, увагу, пам'ять, мислення, уяву.

Ведучий кінчиком олівця малює в повітрі дуже повільно будь-яку букву. Дітям пропонується вгадати букву, але не закричати тут же правильну відповідь, а, подолавши своє «хочу вигукнути», дочекатися команди ведучого і відповідь прошепотіти.

Рефлексія: обговорення процесу виконання вправи, диференційний аналіз емоційних проявів дітей.

Вправа «Як ти себе відчуваєш?»

Мета: розвиток уважності, прояву емпатії, вміння відчувати настрій іншої дитини.

Вправа виконується по колу. Кожна дитина уважно дивиться на свого сусіда зліва і намагається здогадатися, як він себе відчуває, розповідає про це.

Дитина, стан якого описується, слухає і потім погоджується зі сказаним або не погоджується, доповнює

Вправа «Подружися зі мною»

Мета: вчити висловлювати позитивні емоції, бажання знайти нових друзів.

Вихователь пропонує дітям розділитись по парам та знайти в своєму другові 5 позитивних рис характеру та описати їх. Саме таке спілкування

спонукає дитину знаходити в іншій дитині позитивні особливості, що дає змогу їм емоційно гармонійними.

Рефлексія: обговорення способу вирішення ситуації, диференційний аналіз емоційних почуттів дітей під час виконання завдання.

Вправа «Мій настрій»

Мета: розвивати вміння описувати свій настрій, розпізнавати настрої інших, розвиток емпатії.

Дітям пропонується розповісти іншим про свій настрій: його можна намалювати, можна порівняти з будь-яким кольором, тваринам, станом, можна показати його в русі - все залежить від фантазії і бажання дитини.

Вправа «Тренуємо емоції»

Мета: створювати позитивний емоційний комфорт, позитивної групової взаємодії закріплення навичок диференціації різних емоційних виявів.

Попросіть дитину:

насупитися - як осіння хмара; як розсерджений людина; як зла чарівниця;

посміхнутися - як кіт на сонці; як саме сонце; буратіно; як хитра лисиця; як радісна людина; як ніби він побачив диво;

позлитися - як дитина, у якого відняли морозиво; як два барана на мосту; як людина, яку вдарили; злякатися як дитина, яка загубилася в лісі; як заєць, що побачив вовка; як кошеня, на якого гавкає собака; втомитися як тато після роботи; як людина, що підняла великий вантаж; як мураха, що притяг великий муху; відпочити - як турист, який зняв важкий рюкзак; як дитина, який багато потрудився, але допоміг мамі; як втомлений воїн після перемоги.